॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे तृतीयाष्टके तृतीयः प्रपाठकः ॥

प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा अरातय इत्याह। रक्षसामपहत्यै। अग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा निष्टपामीत्याह मेध्यत्वाय। स्रुचः सम्मार्ष्टि। स्रुवमग्रे। पुमाꣳसमेवाभ्यः सꣳश्यति मिथुनत्वाय। अथ जुहूम्। अथोपभृतम्। अथ ध्रुवाम्। असौ वै जुहूः॥१॥

अन्तरिक्षमुपभृत्। पृथिवी ध्रुवा। इमे वै लोकाः स्रुचः। वृष्टिः सम्मार्जनानि। वृष्टिर्वा इमाँल्लोकाननुपूर्वं कल्पयति। ते ततः क्लृप्ताः समेधन्ते। समेधन्तेऽस्मा इमे लोकाः प्रजया पशुभिः। य एवं वेद। यदि कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः स्यादिति। अग्रतः सम्मृज्यात्॥२॥

वृष्टिमेव नि यच्छति। अवाचीनाग्रा हि वृष्टिः। यदि कामयेतावर्षुकः स्यादिति। मूलतः सम्मृज्यात्।

वृष्टिं॑मे॒वोद्य॑च्छति। तदु॒ वा आ॑हुः। अ॒ग्र॒त ए॒वोपरि॑ष्टा॒त्सम्मृ॑ज्यात् मू॒ल॒तो॑ऽधस्ता॑त्। तद॑नुपू॒र्वं क॑ल्पते। वर्षु॑को भव॒तीति॑॥३॥

प्राचीं॑मभ्या॒कारम्॑। अग्रै॑रन्तर॒तः। ए॒वमि॑व॒ ह्यन्न॑म॒द्यते॑। अथो॒ अग्रा॒द्वा ओष॑धीना॒मूर्जं॑ प्र॒जा उप॑जीवन्ति। ऊ॒र्ज ए॒वान्नाद्य॒स्याव॑रुद्ध्यै। अ॒धस्ता॑त्प्र॒तीचीं॑म्। द॒ण्डमु॑त्तम॒तः। मूले॑न॒ मूलं॒ प्रति॑ष्ठित्यै। तस्मा॑दर॒त्नौ प्राञ्च्यु॒परि॑ष्टा॒ल्लोमा॑नि। प्र॒त्यञ्च्य॒धस्ता॑त्॥४॥

स्रुग्घ्ये॑षा। प्रा॒णो वै स्रु॒वः। जु॒हूर्दक्षि॑णो॒ हस्तः॑। उ॒प॒भृत्स॒व्यः। आ॒त्मा ध्रु॒वा। अन्नꣳ॑ स॒म्मार्ज॑नानि। मु॒ख॒तो वै प्रा॒णो॑ऽपा॒नो भू॒त्वा। आ॒त्मान॒मन्नं॑ प्र॒विश्य॑। बा॒ह्य॒तस्त॒नुवꣳ॑ शुभयति। तस्मा॑त्स्रु॒वमे॒वाग्रे॒ सम्मा॑र्ष्टि। मु॒ख॒तो हि प्रा॒णो॑ऽपा॒नो भू॒त्वा। आ॒त्मान॒मन्न॑मावि॒शति॑। तौ प्रा॑णापा॒नौ। अव्य॑र्धुकः प्राणापा॒नाभ्यां॑ भवति। य ए॒वं वेद॑॥५॥

जु॒हूर्मृ॑ज्याद्भव॒तीति॑ प्र॒त्यञ्च्य॒धस्ता॑न्मार्ष्टि॒ पञ्च॑ च॥ [१]

दि॒वः शिल्प॒मव॑ततम्। पृ॒थि॒व्याः क॒कुभि॑ श्रि॒तम्।

तेन॑ व॒य१ꣳ स॒हस्र॑वल्शेन। स॒पत्नं॑ नाशयामसि॒ स्वाहेति॑ स्रुख्स॒म्मार्ज॑नान्य॒ग्नौ प्र ह॑रति। आपो॒ वै द॒र्भाः। रू॒पमे॒वैषा॑मे॒तन्म॑हि॒मानं॒ व्याच॑ष्टे। अ॒नु॒ष्टुभ॒र्चा। आनु॑ष्टुभः प्र॒जाप॑तिः। प्रा॒जा॒प॒त्यो वे॒दः। वे॒दस्याग्रꣳ॑ स्रुख्स॒म्मार्ज॑नानि॥६॥

स्वेनै॒वैना॑नि॒ छन्द॑सा। स्वया॑ दे॒वत॑या॒ सम॑र्धयति। अथो॒ ऋग्वाव योषा॑। द॒र्भो वृषा॑। तन्मि॑थु॒नम्। मि॒थु॒नमे॒वास्य॒ तद्य॒ज्ञे क॑रोति प्र॒जन॑नाय। प्रजा॑यते प्र॒जया॑ प॒शुभि॒र्यज॑मानः। तान्येके॒ वृथै॒वापा॑स्यन्ति। तत्तथा॒ न का॒र्यम्। आर॑ब्धस्य य॒ज्ञिय॑स्य॒ कर्म॑णः॒ सवि॑दो॒हः॥७॥

यद्ये॑नानि प॒शवो॑ऽभि॒ तिष्ठे॑युः। न तत्प॒शुभ्यः॒ कम्। अ॒द्भिर्मा॑र्जयि॒त्वोत्क॒रे न्य॑स्येत्। यद्वै य॒ज्ञिय॑स्य॒ कर्म॑णो॒ऽन्यत्राहु॑तीभ्यः स॒न्तिष्ठ॑ते। उ॒त्क॒रो वाव तस्य॑ प्रति॒ष्ठा। ए॒ता१ꣳ हि तस्मै॑ प्रति॒ष्ठां दे॒वाः स॒मभ॑रन्। यद॒द्भिर्मा॒र्जय॑ति। तेन॑ शा॒न्तम्। यदु॑त्क॒रे न्य॒स्यति॑।

प्रतिष्ठामेवैनानि तद्गमयति॥८॥

प्रतितिष्ठति प्रजया पशुभिर्यजमानः। अथो स्तम्बस्य वा एतद्रूपम्। यत्स्रुग्स्मार्जनानि। स्तम्बशो वा ओषधयः। तासां जरत्कक्षे पशवो न रमन्ते। अप्रियो ह्येषां जरत्कक्षः। यावदप्रियो ह वै जरत्कक्षः पशूनाम्। तावदप्रियः पशूनां भवति। यस्यैतान्यन्यत्राग्नेर्दधति। नवदाव्यासु वा ओषधीषु पशवो रमन्ते॥९॥

नवदावो ह्येषां प्रियः। यावत्प्रियो ह वै नवदावः पशूनाम्। तावत्प्रियः पशूनां भवति। यस्यैतान्यग्नौ प्रहरन्ति। तस्मादेतान्यग्नावेव प्रहरेत्। यतरस्मिन्त्सम्मृज्यात्। पशूनां धृत्यै। यो भूतानामधिपतिः। रुद्रस्तन्तिचरो वृषा। पशूनस्माकं मा हिꣳसीः। एतदस्तु हुतं तव स्वाहेत्यग्निसम्मार्जन्यग्नौ प्रहरति। एषा वा एतेषां योनिः। एषा प्रतिष्ठा। स्वामेवैनानि योनिम्। स्वां प्रतिष्ठां गमयति। प्रतितिष्ठति प्रजया पशुभिर्यजमानः॥१०॥

वे॒दस्याग्रꣳ॑ स्रुख्स॒म्मार्ज॑नानि विदो॒हो ग॑मयति प॒शवो॑ रमन्ते हिꣳसी॒ष्पट् च॑॥——[२]

अय॑ज्ञो॒ वा ए॒षः। यो॑ऽप॒त्नीकः॑। न प्र॒जाः प्रजा॑येरन्। पत्न्यन्वा॑स्ते। य॒ज्ञमे॒वाकः॑। प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय। यत्तिष्ठ॑न्ती स॒न्नह्य॑त। प्रि॒यं ज्ञा॒तिꣳ रु॑न्ध्यात्। आसी॑ना॒ सन्न॑ह्यते। आसी॑ना॒ ह्ये॑षा वी॒र्यं॑ क॒रोति॑॥११॥

यत्प॒श्चात्प्राच्य॒न्वासी॑त। अ॒नया॑ स॒मद॑न्दधीत। दे॒वानां॒ पत्नि॑या स॒मद॑न्दधीत। देशा॑द्दक्षिण॒त उदी॒च्यन्वा॑स्ते। आ॒त्मनो॑ गोपी॒थाय॑। आ॒शासा॑ना सौमन॒समित्या॑ह। मेध्या॑मे॒वैना॒ङ्कॅव॑लीं कृ॒त्वा। आ॒शिषा॒ सम॑र्धयति। अ॒ग्नेरनु॑व्रता भू॒त्वा सन्न॑ह्ये सुकृ॒ताय॒ कमित्या॑ह। ए॒तद्वै पत्नि॑यै व्रतोप॒नय॑नम्॥१२॥

तेनै॒वैना॑ व्र॒तमुप॑नयति। तस्मा॑दाहुः। यश्चै॒वं वेद॒ यश्च॒ न। योक्र॑मे॒व यु॑ते। यम॒न्वास्ते॑। तस्या॒मुष्मि॑ँल्लो॒के भ॑व॒तीति॒ योक्रे॑ण। यद्योक्रम्॑। स योग॑ः। यदास्ते॑। स क्षेम॑ः॥१३॥

यो॒ग॒क्षे॒मस्य॒ कृत्यै॑। यु॒क्तङ्क्रि॑याता आ॒शीः काम॑ युज्याता॒

इति। आशिषः समृद्ध्यै। ग्रन्थिङ्ग्रन्थाति। आशिष एवास्यां परि गृह्णाति। पुमान् वै ग्रन्थिः। स्त्री पत्नी। तन्मिथुनम्। मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजनन्नाय। प्र जायते प्रजया पशुभिर्यजमानः॥१४॥

अथो अर्धो वा एष आत्मनः। यत्पत्नी। यज्ञस्य धृत्या अशिथिलम्भावाय। सुप्रजसस्त्वा वयꣳ सुपत्नीरुप सेदिमेत्याह। यज्ञमेव तन्मिथुनीकरोति। ऊनेऽतिरिक्तन्धीयाता इति प्रजात्यै। महीनां पयोऽस्योषधीनाꣳ रस इत्याह। रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे। तस्य तेऽक्षीयमाणस्य निर्वपामि देवयज्याया इत्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते॥१५॥

करोति व्रतोपनयनं क्षेमो यजमानः शास्ते॥ [३]

घृतं च वै मधु च प्रजापतिरासीत्। यतो मध्वासीत्। ततः प्रजा असृजत। तस्मान्मधुषि प्रजननमिवास्ति। तस्मान्मधुषा न प्रचरन्ति। यातयाम हि। आज्येन प्रचरन्ति। यज्ञो वा आज्यम्। यज्ञेनैव यज्ञं प्रचरन्त्ययातयामत्वाय।

पत्न्यवेक्षते॥१६॥

मिथुनत्वाय प्रजात्यै। यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति। मिथुनं तत्। अथो पत्निया एवैष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्त्यै। अमेध्यं वा एतत्करोति। यत्पत्न्यवेक्षते। गार्हपत्येऽधि श्रयति मेध्यत्वाय। आहवनीयमभ्युद्वति। यज्ञस्य सन्तत्यै। तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेहीत्याह॥१७॥

तेजो वा अग्निः। तेज आज्यम्। तेजसैव तेजः समर्धयति। अग्निस्ते तेजो मा विनैदित्याहाहिꣳसायै। स्प्यस्य वर्त्मन्त्सादयति। यज्ञस्य सन्तत्यै। अग्नेर्जिह्वाऽसि सुभूर्देवानामित्याह। यथायजुरेवैतत्। धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे भवेत्याह। आशिषमेवैतामाशास्ते॥१८॥

तद्वा अतः पवित्राभ्यामेवोत्पुनाति। यजमानो वा आज्यम्। प्राणापानौ पवित्रे। यजमान एव प्राणापानौ दधाति। पुनराहारम्। एवमिव हि प्राणापानौ सञ्चरतः। शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोऽसीत्याह। रूपमेवास्यैतन्महिमानं

व्याच॑ष्टे। त्रिर्यजु॑षा। त्रय॑ इ॒मे लो॒काः॥१९॥

ए॒षां लो॒कानां॒मात्यै॑। त्रिः। त्र्यां॑वृ॒द्धि य॒ज्ञः। अथो॑ मेध्य॒त्वाय॑। अथाज्य॑वतीभ्याम॒पः। रू॒पमे॒वासा॑मे॒तद्वर्णं॑ दधाति। अपि॒ वा उ॒ताहु॑ः। यथा॑ ह॒ वै योषा॑ सु॒वर्ण॒ꣳ हिर॑ण्यं पेश॒लं बिभ्र॑ती रू॒पाण्यास्ते॑। ए॒वमे॒ता ए॒तर्ह्यीति॑। आपो॒ वै सर्वा दे॒वताः॑॥२०॥

ए॒षा हि विश्वे॑षां दे॒वानां॑ त॒नूः। यदाज्यम्॑। तत्रो॒भयो॑र्मीमा॒ꣳसा। जा॒मि स्यात्। यद्यजु॒षाऽऽज्यं॒ यजु॑षा॒ऽप उ॑त्पुनी॒यात्। छन्द॑सा॒ऽप उत्पु॑ना॒त्यजा॑मित्वाय। अथो॑ मिथुन॒त्वाय॑। सा॒वि॒त्रि॒यर्चा। स॒वि॒तृप्र॑सूतं मे॒ कर्मा॑स॒दिति॑। स॒वि॒तृप्र॑सूतमे॒वास्य॒ कर्म॑ भवति। प॒च्छो गा॑यत्रि॒या त्रि॑ष्षमृद्ध॒त्वाय॑। अ॒द्भिरे॒वौष॑धीः सं न॑यति। ओष॑धीभिः प॒शून्। प॒शुभि॒र्यज॑मानम्। शु॒क्रं त्वा॑ शु॒क्राया॒ ज्योति॑स्त्वा॒ ज्योति॑ष्य॒र्चिस्त्वा॒ऽर्चिषीत्या॑ह सर्व॒त्वाय॑। पर्या॑प्त्या॒ अन॑न्तरायाय॥२१॥

ई॒क्ष॒त॒ आ॒हु॒ शा॒स्ते॒ लो॒का दे॒वता॑ भवति॒ षट् च॑॥ [४]

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आसन्। स ए॒तमिन्द्र॒ आज्य॑स्यावका॒शम॑पश्य तेनावै॑क्षत। ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्। पराऽसु॑राः। य ए॒वं वि॒द्वानाज्य॑म॒वेक्ष॑ते। भव॑त्या॒त्मना॑। परा॑ऽस्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति। ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति। यदाज्ये॑ना॒न्यानि॑ ह॒वीꣳष्य॑भिघा॒रय॑ति॥ २२॥

अथ॒ केनाज्य॒मिति॑। स॒त्येनेति॑ ब्रूयात्। चक्षु॒र्वै स॒त्यम्। स॒त्येने॒वैन॑द॒भि घा॑रयति। ई॒श्व॒रो वा ए॒षोऽन्धो भवि॑तोः। यश्चक्षु॒षाऽऽज्य॑म॒वेक्ष॑ते। नि॒मील्यावै॑क्षेत। दा॒धारा॒त्मञ्चक्षुः॑। अ॒भ्याज्य॑ङ्घारयति। आज्य॑ं गृह्णाति॥ २३॥

छन्दाꣳसि॒ वा आज्यम्॑। छन्दाꣳस्ये॒व प्री॑णाति। च॒तुर्जु॒ह्वां गृ॑ह्णाति। चतु॑ष्पादः प॒शवः॑। प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे। अ॒ष्टावु॑प॒भृति॑। अ॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री। गा॒य॒त्रः प्रा॒णः। प्रा॒णमे॒व प॒शुषु॑ दधाति। च॒तुर्ध्रु॒वाया॑म्॥ २४॥

चतु॑ष्पादः प॒शवः॑। प॒शुष्वे॒वोपरि॑ष्टा॒त्प्रति॑ तिष्ठति।

य॒ज॒मा॒न॒दे॒व॒त्या॑ वै जु॒हूः। भ्रा॒तृ॒व्य॒दे॒व॒त्यो॑पभृत्। च॒तुर्जु॒ह्वां गृ॒ह्ण॒न्भूयो॑ गृह्णीयात्। अ॒ष्टावु॑प॒भृति॑ गृ॒ह्ण॒न्कनी॑यः। यज॑मानायै॒व भ्रातृ॑व्य॒मुप॑स्तिं करोति। गौर्वै स्रुचः॑। च॒तुर्जु॒ह्वां गृ॑ह्णाति। तस्मा॒च्चतु॑ष्पदी॥२५॥

अ॒ष्टावु॑प॒भृति॑। तस्मा॑द॒ष्टाश॑फा। च॒तुर्ध्रु॒वाया॑म्। तस्मा॒च्चतुः॑ स्तना। गामे॒व तत्स॒ꣳस्क॑रोति। सास्मै॒ स॒ꣳस्कृ॒तेष॒मूर्ज॑न्दुहे। यज्जु॒ह्वां गृ॒ह्णाति॑। प्र॒या॒जेभ्य॒स्तत्। यदु॑प॒भृति॑। प्र॒या॒जा॒नू॒या॒जेभ्य॒स्त सर्वस्मै॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञाय॑ गृह्यते। य॒द्ध्रु॒वाया॒माज्यम्॑॥२६॥

अ॒भि॒घा॒रय॑ति गृह्णाति ध्रु॒वाया॒श्चतु॑ष्पदी प्रयाजानूया॒जेभ्य॒स्तद्वे च॑॥ [५]

आपो॑ देवीरग्रेपुवो अग्रेगुव॒ इत्या॑ह। रू॒पमे॒वासा॑मे॒तन्म॑हि॒मानं॒ व्याच॑ष्टे। अग्र॑ इ॒मं य॒ज्ञन्न॑य॒ताग्रे॑ य॒ज्ञप॑ति॒मित्या॑ह। अग्र॑ ए॒व य॒ज्ञन्न॑यन्ति। अग्रे॑ य॒ज्ञप॑तिम्। यु॒ष्मानिन्द्रो॑ऽवृणीत वृत्र॒तूर्ये॑ यू॒यमिन्द्र॑मवृणीध्वं वृत्र॒तूर्य॒ इत्या॑ह। वृ॒त्रꣳ ह॑ हनि॒ष्यन्निन्द्र॒ आपो॑ वव्रे। आपो॒ हेन्द्रं॑ वव्रिरे। स॒ंज्ञामे॒वासा॑मे॒तत्सामानं॒ व्याच॑ष्टे। प्रोक्षि॑ता॒ः स्थेत्या॑ह॥२७॥

तेनापः प्रोक्षिताः। अग्निर्देवेभ्यो निलायत। कृष्णो रूपं कृत्वा। स वनस्पतीन्प्राविशत्। कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्नये त्वा स्वाहेत्याह। अग्नय एवैनं जुष्टं करोति। अथो अग्नेरेव मेधमव रुन्धे। वेदिरसि बर्हिषे त्वा स्वाहेत्याह। प्रजा वै बर्हिः। पृथिवी वेदिः॥२८॥

प्रजा एव पृथिव्यां प्रतिष्ठापयति। बर्हिरसि स्रुग्भ्यस्त्वा स्वाहेत्याह। प्रजा वै बर्हिः। यजमानः स्रुचः। यजमानमेव प्रजासु प्रतिष्ठापयति। दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति बर्हिरासाद्य प्रोक्षति। एभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोक्षति। अथ ततः सह स्रुचा पुरस्तात्प्रत्यञ्चं ग्रन्थिं प्रत्युक्षति। प्रजा वै बर्हिः। यथा सूत्यै काल आपः पुरस्ताद्यन्ति॥२९॥

तादृगेव तत्। स्वधा पितृभ्य इत्याह। स्वधाकारो हि पितॄणाम्। ऊर्ग्भव बर्हिषद्य इति दक्षिणायै श्रोणेरोत्तरस्यै निनयति सन्तत्यै। मासा वै पितरो बर्हिषदः। मासानेव प्रीणाति। मासा वा ओषधीर्वर्धयन्ति। मासाः

पचन्ति समृद्ध्यै। अनतिस्कन्दन् ह पर्जन्यो वर्षति। यत्रैतदेवङ्क्रियते॥ ३०॥

ऊर्जा पृथिवीङ्गच्छतेत्याह। पृथिव्यामेवोर्जं दधाति। तस्मात्पृथिव्या ऊर्जा भुञ्जते। ग्रन्थिं वि स्रꣳसयति। प्रजनयत्येव तत्। ऊर्ध्वं प्राञ्चमुद्गूढं प्रत्यञ्चमा यच्छति। तस्मात्प्राचीनꣳ रेतो धीयते। प्रतीचीः प्रजा जायन्ते। विष्णोः स्तूपोऽसीत्याह। यज्ञो वै विष्णुः॥ ३१॥

यज्ञस्य धृत्यै। पुरस्तात्प्रस्तरं गृह्णाति। मुख्यमेवैनं करोति। इयन्तं गृह्णाति। प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितम्। इयन्तं गृह्णाति। यज्ञपुरुषा सम्मितम्। इयन्तं गृह्णाति। एतावद्वै पुरुषे वीर्यम्। वीर्यसम्मितम्॥ ३२॥

अपरिमितं गृह्णाति। अपरिमितस्यावरुद्ध्यै। तस्मिन्पवित्रे अपि सृजति। यजमानो वै प्रस्तरः। प्राणापानौ पवित्रे। यजमान एव प्राणापानौ दधाति। ऊर्णाम्रदसन्त्वा स्तृणामीत्याह। यथायजुरेवैतत्। स्वासस्थन्देवेभ्य इत्याह।

दे॒वेभ्य॑ ए॒वैन॑त्स्वास॒स्थं क॑रोति॥३३॥

ब॒र्॒हिः स्तृ॑णाति। प्र॒जा वै ब॒र्॒हिः। पृ॒थि॒वी वेदिः॑। प्र॒जा ए॒व पृ॑थि॒व्यां प्रति॑ष्ठापयति। अन॑तिदृश्ञ॒ꣳ स्तृणाति। प्र॒जयै॒वैनं॑ प॒शुभि॒रन॑तिदृश्ञं करोति। धा॒रय॑न्प्रस्त॒रं प॑रि॒धीन्परि॑ दधाति। यज॑मानो॒ वै प्र॑स्त॒रः। यज॑मान ए॒व तत्स्व॒यं प॑रि॒धीन्परि॑ दधाति। ग॒न्ध॒र्वो॑ऽसि वि॒श्वाव॑सु॒रित्या॑ह॥३४॥

विश्व॑मे॒वायु॒र्यज॑माने दधाति। इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि॒ दक्षि॑ण॒ इत्या॑ह। इ॒न्द्रि॒यमे॒व यज॑माने दधाति। मि॒त्रावरु॑णौ त्वोत्तर॒तः परि॑धत्ता॒मित्या॑ह। प्रा॒णा॒पा॒नौ मि॒त्रावरु॑णौ। प्रा॒णा॒पा॒नावे॒वास्मि॑न्दधाति। सूर्य॑स्त्वा पु॒रस्ता॑त् पा॒त्वित्या॑ह। रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै। कस्या॑श्चिद॒भिश॑स्त्या॒ इत्या॑ह। अप॑रिमितादे॒वैनं॑ पाति॥३५॥

वी॒तिहो॑त्रन्त्वा कव॒ इत्या॑ह। अ॒ग्निमे॒व हो॒त्रेण॒ सम॑र्धयति। द्यु॒मन्त॒ꣳ समि॑धीम॒हीत्या॑ह॒ समि॑द्ध्यै। अग्ने॑ बृ॒हन्त॑मध्व॒र इत्या॑ह॒ वृद्ध्यै॑। वि॒शो य॒न्त्रे स्थ॒ इत्या॑ह। वि॒शां

यत्यै॑। उ॒दी॒चीना॑ग्रे॒ नि द॑धाति॒ प्रति॑ष्ठित्यै। वसू॑ना꣣ रु॒द्राणा॑मादि॒त्याना॒꣣ सद॑सि सी॒देत्या॑ह। दे॒वता॑नामे॒व सद॑ने प्रस्त॒र꣣ सा॑दयति। जु॒हूर॑सि घृ॒ताची॒ नाम्नेत्या॑ह॥३६॥

अ॒सौ वै जु॒हूः। अ॒न्तरि॑क्षमुप॒भृत्। पृ॒थि॒वी ध्रु॒वा। तासा॑मे॒तदे॒व प्रि॒यन्नाम॑। यद्घृ॒ताचीति॑। यद्घृ॒ताचीत्याह॑। प्रि॒येणै॒वैना॒ नाम्ना॑ सादयति। ए॒ता अ॑सदन्त्सुकृ॒तस्य॑ लो॒क इत्या॑ह। स॒त्यं वै सु॑कृ॒तस्य॑ लो॒कः। स॒त्य ए॒वैना॑ः सुकृ॒तस्य॑ लो॒के सा॑दयति। ता वि॑ष्णो पा॒हीत्या॑ह। य॒ज्ञो वै विष्णुः॑। य॒ज्ञस्य॒ धृत्यै॑। पा॒हि य॒ज्ञं पा॒हि य॒ज्ञप॑तिं पा॒हि मां य॑ज्ञ॒नियमित्या॑ह। य॒ज्ञाय॒ यज॑मानाया॒त्मने॑। तेभ्य॑ ए॒वाशिष॒माशा॒स्तेऽना॑त्यै॑॥३७॥

स्थेत्या॑ह पृथि॒वी वेदि॒र्यन्ति॑ क्रि॒यते॒ वीणु॑र्वी॒र्य॑सम्मितं करोत्याह पाति॒ नाम्नेत्या॑ह लो॒के सा॑दयति॒ षट् च॑॥ [६]

अ॒ग्निना॒ वै होत्रा॑। दे॒वा असु॑रान॒भ्य॑भवन्। अ॒ग्नये॑ समि॒ध्यमा॑ना॒यानु॑ब्रूहीत्या॑ह॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै। एक॑वि꣣शतिमिध्म भवन्ति। ए॒क॒वि॒꣣शो वै पुरु॑षः। पुरु॑ष॒स्यात्यै॑। पञ्च॑दशेध्मदा॒रूण्य॒भ्या द॑धाति। पञ्च॑दश॒ वा अ॑र्धमा॒सस्य॒

रात्र॑यः। अ॒र्ध॒मा॒स॒शः सं॑वत्स॒र आ॑प्यते। त्रीन्प॑रि॒धीन्परि॑ दधाति॥३८॥

ऊ॒र्ध्वे स॒मिधा॒वा द॑धाति। अ॒नू॒या॒जेभ्यः॑ स॒मिध॒मति॑ शिनष्टि। षट्ल्म्प॑द्यन्ते। षड्वा ऋ॒तवः॑। ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति। वे॒देनोप॑ वाजयति। प्रा॒जा॒प॒त्यो वै वे॒दः। प्रा॒जा॒प॒त्यः प्रा॒णः। यज॑मान आहव॒नीयः॑। यज॑मान ए॒व प्रा॒णन्द॑धाति॥३९॥

त्रिरुप॑ वाजयति। त्रयो॒ वै प्रा॒णाः। प्रा॒णाने॒वास्मि॑न्दधाति। वे॒देनो॑प॒यत्य॑ स्रु॒वेण॑ प्राजाप॒त्यमा॑घा॒रमा घा॑रयति। य॒ज्ञो वै प्र॒जाप॑तिः। य॒ज्ञमे॒व प्र॒जाप॑तिं मुख॒त आर॑भते। अथो॑ प्र॒जाप॑ति॒ः सर्वा॑ दे॒वता॑ः। सर्वा॑ ए॒व दे॒वता॑ः प्रीणाति। अ॒ग्निम॑ग्नी॒त्रिस्त्रि॒ः सं मृ॒ड्ढीत्या॑ह। त्र्या॑वृ॒द्धि य॒ज्ञः॥४०॥

अथो॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै। प॒रि॒धीन्त्सं मा॑र्ष्टि। पु॒नात्ये॒वैनान्॑। त्रिस्त्रि॒ः सं मा॑र्ष्टि। त्र्या॑वृ॒द्धि य॒ज्ञः। अथो॑ मेध्य॒त्वाय॑। अथो॑ ए॒ते वै दे॑वा॒श्वाः। दे॒वा॒श्वाने॒व तत्सं मा॑र्ष्टि। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै। आसी॑नो॒ऽन्यमा॑घा॒रमा घा॑रयति॥४१॥

तिष्ठ॑न्न॒न्यम्। यथाऽनो॑ वा॒ रथं॑ वा यु॒ञ्ज्यात्। ए॒वमे॒व तद॑ध्व॒र्युर्य॒ज्ञं यु॑नक्ति। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भ्यू॑ढ्यै। वह॑न्त्येनङ्गा॒म्याः प॒शवः॑। य ए॒वं वेद॑। भुव॑नमसि॒ वि प्र॑थ॒स्वेत्या॑ह। य॒ज्ञो वै भुव॑नम्। य॒ज्ञ ए॒व यज॑मानं प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑ प्रथयति। अग्ने॒ यष्टः॑रि॒दन्नम॒ इत्या॑ह॥४२॥

अ॒ग्निर्वै दे॒वानां॒ यष्टा॑। य ए॒व दे॒वानां॒ यष्टा॑। तस्मा॑ ए॒व नम॑स्करोति। जुह्वेह्य॒ग्निस्त्वा॑ ह्वयति देवय॒ज्याया॒ उप॑भृ॒देहि॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता ह्व॑यति देवय॒ज्याया॒ इत्या॑ह। आ॒ग्ने॒यी वै जु॒हूः। सा॒वि॒त्र्यु॑प॒भृत्। ताभ्या॑मे॒वैने॒ प्रसू॑त॒ आद॑त्ते। अग्ना॑विष्णू॒ मा वा॒मव॑ क्रमिष॒मित्या॑ह। अ॒ग्निः पु॒रस्ता॑त्। विष्णु॑र्य॒ज्ञः प॒श्चात्॥४३॥

ताभ्या॑मे॒व प्र॑ति॒प्रोच्या॒त्या क्रा॑मति। विजि॑हाथां॒ मा मा॒ सन्ता॑प्तमित्या॒हाहि॑ꣳसायै। लो॒कं मे॑ लोककृतौ कृणुत॒मित्या॑ह। आ॒शिष॑मे॒वैतामा शा॑स्ते। विष्णोः॒ स्थान॑म॒सीत्या॑ह। य॒ज्ञो वै विष्णुः॑। ए॒तत्खलु॒ वै दे॒वाना॒मप॑राजितमा॒यत॑नम्। यद्य॒ज्ञः। दे॒वाना॑मे॒वाप॑राजित

आ॒यत॑ने तिष्ठति। इ॒त इन्द्रो॑ अकृणोद्वी॒र्या॑णीत्या॑ह॥४४॥

इ॒न्द्रि॒यमे॒व यज॑माने दधाति। स॒मा॒रभ्यो॒र्ध्वो अ॑ध्व॒रो दि॑वि॒स्पृश॒मित्या॑ह॒ वृद्ध्यै॑। आ॒घा॒रमा॑घा॒र्यमा॑ण॒मनु॑ समा॒रभ्य॑। ए॒तस्मि॑न्का॒ले दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन्। सा॒क्षादे॒व यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति। अथो॒ समृ॑द्ध्यै॒वैव य॒ज्ञेन॒ यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति। अह्रु॑तो य॒ज्ञो य॒ज्ञप॑ते॒रित्या॒हानार्त्यै॑। इन्द्रा॑वा॒न्त्स्वाहेत्या॑ह। इ॒न्द्रि॒यमे॒व यज॑माने दधाति। बृ॒हद्वा इत्या॑ह॥४५॥

सु॒व॒र्गो वै लो॒को बृ॒हद्वाः। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै। य॒ज॒मा॒न॒दे॒व॒त्या॑ वै जु॒हूः। भ्रा॒तृ॒व्य॒दे॒व॒त्यो॑प॒भृत्। प्रा॒ण आ॑घा॒रः। यत्स॒ꣳस्प॒र्शये॑त्। भ्रातृ॑व्येऽस्य प्रा॒णन्द॑ध्यात्। अस॒ꣳस्पर्शयन्न॒त्या क्रा॑मति। यज॑मान ए॒व प्रा॒णन्द॑धाति। पा॒हि मा॑ऽग्ने॒ दुश्च॑रिता॒दा मा॒ सुच॑रिते भ॒जेत्या॑ह॥४६॥

अ॒ग्निर्वाव प॒वित्रम्॑। वृ॒जि॒नमनृ॑त॒न्दुश्च॑रितम्। ऋ॒जु॒कर्म॑ꣳ स॒त्यꣳ सुच॑रितम्। अ॒ग्निरे॒वैनं॑ वृजि॒नादनृ॑ता॒द्दुश्च॑रितात्पाति।

ऋ॒जु॒कर्मे स॒त्ये सुच॑रिते भजति। तस्मा॑दे॒वमा शा॑स्ते। आ॒त्मनो॑ गोपी॒थाय॑। शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑। यदा॑घा॒रः। आ॒त्मा ध्रु॒वा॥४७॥

आ॒घा॒रमा॒घार्य॑ ध्रु॒वाꣳ समं॑नक्ति। आ॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॒ शिरः॒ प्रति॑ दधाति। द्विः समं॑नक्ति। द्वौ हि प्रा॑णापा॒नौ। तदा॑हुः। त्रिरे॒व समं॑ञ्ज्यात्। त्रिधा॑तु॒ हि शिर॒ इति॑। शिर॑ इवै॒तद्य॒ज्ञस्य॑। अथो॒ त्रयो॒ वै प्रा॒णाः। प्रा॒णाने॒वास्मि॑न्दधाति। म॒खस्य॒ शिरो॑ऽसि॒ सञ्ज्योति॑षा॒ ज्योति॑रङ्क्ता॒मित्या॑ह। ज्योति॑रे॒वास्मा॑ उ॒परि॑ष्टाद्दधाति। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै॥४८॥

परि॑दधाति प्रा॒णन्द॑धाति॒ हि य॒ज्ञो घा॑रयति॒ नम॒ इत्या॑ह प॒श्चाद्वी॒र्याणीत्या॑ह॒ भा इत्या॑ह भ॒जेत्या॑ह ध्रु॒वैवास्मि॑न्दधाति॒ त्रीणि॑ च॥ [७]

धिष्णि॑या॒ वा ए॒ते न्यु॑प्यन्ते। यद्ब्र॒ह्मा। यद्धोता॑। यद॑ध्व॒र्युः। यद॒ग्नीत्। यद्यज॑मानः। तान् यद॑न्तरे॒यात्। यज॑मानस्य प्रा॒णान्त्सङ्क॑र्षेत्। प्र॒मायु॑कः स्यात्। पु॒रो॒डाश॑मप॒गृह्य॒ सञ्च॑रत्यध्व॒र्युः॥४९॥

यज॑मानायै॒व तल्लो॒कꣳ शि॒ꣳषति। नास्य॑ प्रा॒णान्त्सङ्क॑र्षति। न प्र॒मायु॑को भवति। पु॒रस्ता॑त् प्र॒त्यङ्ङा॑सी॑नः। इडा॑या॒ इडा॒मा द॑धाति। हस्त्या॒ꣳ होत्रे॑। प॒शवो॒ वा इडा॑। प॒शवः॒ पुरु॑षः। प॒शुष्वे॒व प॒शून्प्रति॑ष्ठापयति। इडा॑यै॒ वा ए॒षा प्रजा॑तिः॥५०॥

तां प्रजा॑ति॒ं यज॑मा॒नोऽनु॒ प्र जा॑यते। द्विर॒ङ्गुला॑वनक्ति॒ पर्व॑णोः। द्विपाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै। स॒कृदुप॑ स्तृणाति। द्विरा द॑धाति। स॒कृद॒भि घा॑रयति। च॒तुः सम्प॑द्यते। च॒त्वारि॒ वै प॒शोः प्र॑ति॒ष्ठाना॑नि। यावा॑ने॒व प॒शुः। तमुप॑ह्वयते॥५१॥

मुख॑मिव॒ प्रत्युप॑ह्वयेत। स॒म्मुखाने॒व प॒शूनुप॑ ह्वयते। प॒शवो॒ वा इडा॑। तस्मा॒त्साऽन्वा॒रभ्या॑। अ॒ध्व॒र्युणा॑ च॒ यज॑मानेन च। उप॑हूतः पशु॒मान्स॑ा॒नीत्या॑ह। उप॒ ह्ये॑नौ॒ ह्वय॑ते॒ होता॑। इडा॑यै दे॒वता॑नामुपह॒वे। उप॑हूतः पशु॒मान्भ॑वति। य ए॒वं वेद॑॥५२॥

यां वै हस्त्या॒मिडा॑मा॒दधा॑ति। वा॒चः सा भा॑ग॒धेयम्॑। यामु॑प॒ह्वय॑ते। प्रा॒णाना॒ꣳ सा। वाच॑ं चै॒व प्रा॒णाꣳश्चाव॑ रुन्धे। अथ॒ वा ए॒तर्ह्युप॑हूताया॒मिडा॑याम्। पु॒रो॒डाश॑स्यै॒व ब॑र्हि॒षदो॑

मीमा॒ꣳसा। यज॑मानन्दे॒वा अ॑ब्रुवन्। ह॒विर्नो॒ निर्व॒पेति॑। नाहम॑भा॒गो निर्व॑प्स्या॒मीत्य॑ब्रवीत्॥५३॥

न मया॑ऽभा॒गयाऽनु॑वक्ष्य॒थेति॒ वाग॑ब्रवीत्। नाहम॑भा॒गा पु॑रोनुवा॒क्या॑ भविष्या॒मीति॑ पुरोनुवा॒क्या॑। नाहम॑भा॒गा या॒ज्या॑ भविष्या॒मीति॑ या॒ज्या॑। न मया॑ऽभा॒गेन॒ वष॑ट्करिष्य॒थेति॑ वषट्का॒रः। यद्य॑जमानभा॒गं नि॒धाय॑ पुरो॒डाश॑ं बर्हि॒षद॑ं क॒रोति॑। तानेव तद्भा॒गिनः॑ करोति। च॒तुर्धा क॑रोति। चत॑स्रो॒ दिश॑ः। दि॒क्ष्वेव॑ प्रति॑तिष्ठति। ब॒र्हि॒षद॑ं करोति॥५४॥

यज॑मानो॒ वै पु॑रो॒डाश॑ः। प्र॒जा ब॒र्हिः। यज॑मानमे॒व प्र॒जासु॒ प्रति॑ष्ठापयति। तस्मा॑द॒स्माऽन्याः प्र॒जाः प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्ति। मा॒ꣳसेना॒न्याः। अथो॒ खल्वा॑हुः। दक्षि॑णा॒ वा ए॒ता ह॑विर्य॒ज्ञस्या॑न्तर्वे॒द्यव॑ रुध्यन्ते। यत्पु॑रो॒डाश॑ं बर्हि॒षद॑ं क॒रोतीति॑। च॒तुर्धा क॑रोति। च॒त्वारो॒ ह्ये॑ते ह॑विर्य॒ज्ञस्य॒र्त्विज॑ः॥५५॥

ब्र॒ह्मा होता॑ऽध्व॒र्युर॒ग्नीत्। तम॒भि मृ॑शेत्। इ॒दं ब्र॒ह्मण॑ः। इ॒दꣳ

होतुः। इदमध्वर्योः। इदमग्नीध इति। यथैवादः सौम्यैऽध्वरे। आदेशमृत्विग्भ्यो दक्षिणा नीयन्ते। तादृगेव तत्। अग्नीधे प्रथमाया दधाति॥५६॥

अग्निमुखा ह्यृद्धिः। अग्निमुखामेवर्द्धिं यजमान ऋध्नोति। सकृदुपस्तीर्य द्विरादधत्। उपस्तीर्य द्विरभि घारयति। षट्सम्पद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। वेदेन ब्रह्मणे ब्रह्मभागं परिहरति। प्राजापत्यो वै वेदः। प्राजापत्यो ब्रह्मा॥५७॥

सविता यज्ञस्य प्रसूत्यै। अथ कामममन्येन। ततो होत्रे। मध्यं वा एतद्यज्ञस्य। यद्धोता। मध्यत एव यज्ञं प्रीणाति। अथाध्वर्यवे। प्रतिष्ठा वा एषा यज्ञस्य। यदध्वर्युः। तस्माद्धविर्यज्ञस्यैतामेवावृतमनु॥५८॥

अन्या दक्षिणा नीयन्ते। यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै। अग्निमग्नीत्सकृत्संकृ मृड्ढीत्याह। परांङिव ह्येतर्हि यज्ञः। इषिता दैव्या होतार इत्याह। इषितꣳ हि कर्म क्रियते। भद्रवाच्याय प्रेषितो

मानुषः सूक्तवाकाय सूक्ता ब्रूहीत्याह। आशिषमेवैतामाशास्ते। स्वगा दैव्या होतृभ्य इत्याह। यज्ञमेव तत्स्वगा करोति। स्वस्तिर्मानुषेभ्य इत्याह। आशिषमेवैतामाशास्ते। शं योर्ब्रूहीत्याह। शंयुमेव बार्हस्पत्यं भागधेयेन समर्धयति॥ ५९॥

चरत्यध्वर्युः प्रजातिर्ह्वयते वेदाँब्रवीद्वर्हिषदं करोत्यृत्विजौ दधाति ब्रह्माऽनुंकरोति चत्वारिं च॥ [८]

अथ स्रुचावनुष्टुग्भ्यां वाजवतीभ्यां व्यूहति। प्रतिष्ठा वा अनुष्टुक्। अन्नं वाजः प्रतिष्ठित्यै। अन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै। प्राचीं जुहूमूहति। जातानेव भ्रातृव्यान्प्रणुदते। प्रतीचीमुपभृतम्। जनिष्यमाणानेव प्रतिनुदते। सविषूच एवापोह्य सपत्नान् यजमानः। अस्मिँल्लोके प्रतितिष्ठति॥ ६०॥

द्वाभ्याम्। द्विप्रतिष्ठो हि। वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वे यथायजुरेवैतत्। स्रुक्षु प्रस्तरमनक्ति। इमे वै लोकाः स्रुचः। यजमानः प्रस्तरः। यजमानमेव तेजसाऽनक्ति। त्रेधाऽनक्ति। त्रय इमे लोकाः॥ ६१॥

एभ्य एवैनं लोकेभ्योऽनक्ति। अभिपूर्वमनक्ति। अभिपूर्वमेव यजमानन्तेजसाऽनक्ति। अक्तꣳ रिहाणा इत्याह। तेजो वा आज्यम्। यजमानः प्रस्तरः। यजमानमेव तेजसाऽनक्ति। वियन्तु वय इत्याह। वयं एवैनं कृत्वा। सुवर्गं लोकं गमयति॥६२॥

प्रजां योनिं मा निर्मृक्षमित्याह। प्रजायै गोपीथाय। आप्यायन्तामाप ओषधय इत्याह। आप एवौषधीराप्याययति। मरुतां पृषतयः स्थेत्याह। मरुतो वै वृष्ट्या ईशते। वृष्टिमेवाव रुन्धे। दिवं गच्छ ततो नो वृष्टिमेरयेत्याह। वृष्टिर्वै द्यौः। वृष्टिमेवाव रुन्धे॥६३॥

यावद्वा अध्वर्युः प्रस्तरं प्रहरति। तावदस्यायुर्मीयते। आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहीत्याह। आयुरेवात्मन्धत्ते। यावद्वा अध्वर्युः प्रस्तरं प्रहरति। तावदस्य चक्षुर्मीयते। चक्षुष्पा अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहीत्याह। चक्षुरेवात्मन्धत्ते। ध्रुवाऽसीत्याह प्रतिष्ठित्यै। यं परिधिं पर्यधत्था इत्याह॥६४॥

य॒थाय॒जुरे॒वैतत्। अग्ने॑ देव प॒णिभि॑र्वी॒यमा॑ण॒ इत्या॑ह। अ॒ग्नय॑ ए॒वैन॒ं जुष्टं॑ करोति। तन्त॑ ए॒तमनु॒ जोषं॑ भरा॒मीत्या॑ह। स॒जा॒ताने॒वास्मा॒ अनु॑कान्करोति। नेदे॒ष त्वद॑पचे॒तया॑ता॒ इत्या॒हानु॑ख्यात्यै। य॒ज्ञस्य॒ पाथ॒ उप॒ समि॑त॒मित्या॑ह। भूमान॑मे॒वोपै॑ति। प॒रि॒धीन्प्र ह॑रति। य॒ज्ञस्य॒ समि॑ष्ट्यै॥६५॥

स्रुचौ॒ सं प्रस्रा॑वयति। यदे॒व तत्र॑ क्रूरम्। तत्तेन॑ शमयति। जु॒ह्वामु॑प॒भृतम्॑। य॒ज॒मा॒न॒दे॒व॒त्या॑ वै जु॒हूः। भ्रा॒तृ॒व्य॒दे॒व॒त्योप॑भृत्। यज॑मानाये॒व भ्रातृ॑व्य॒मुप॑स्तिं करोति। स॒ꣳस्रा॒वभा॑गाः स्थेत्या॑ह। वस॑वो॒ वै रु॒द्रा आ॑दि॒त्याः सꣳस्रा॒वभा॑गाः। तेषा॒न्तद्भा॑ग॒धेयम्॑॥६६॥

तानेव तेन॑ प्रीणाति। वै॒श्व॒दे॒व्यर्चा। ए॒ते हि विश्वे॑ दे॒वाः। त्रि॒ष्टुग्भ॑वति। इ॒न्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुक्। इ॒न्द्रि॒यमे॒व यज॑माने दधाति। अ॒ग्नेर्वा॒मप॑न्नगृहस्य॒ सद॑सि सादया॒मीत्या॑ह। इ॒यं वा अ॒ग्निरप॑न्नगृहः। अ॒स्या ए॒वैने॒ सद॑ने सादयति। सु॒म्नाय॑ सुम्निनी सु॒म्ने मा॑ धत्त॒मित्या॑ह॥६७॥

प्र॒जा वै प॒शवः॑ सु॒म्नम्। प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्ते।

धुरि धुर्यौ पातमित्याह। जायापत्योर्गोपीथाय। अग्नेऽदब्धायोऽशीततनो इत्याह। यथायजुरेवैतत्। पाहि माऽद्य दिवः पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ट्यै पाहि दुरद्मन्यै पाहि दुश्चरितादित्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते। अविषन्नः पितुं कृणु सुषदा योनिꣳ स्वाहेतीध्मसंवृश्चनान्यन्वाहार्यपचनेऽभ्याधा फलीकरणहोमं जुहोति। अतिरिक्तानि वा इध्मसं वृश्चनानि॥६८॥

अतिरिक्ताः फलीकरणाः। अतिरिक्तमाज्योच्छेषणम्। अतिरिक्त एवातिरिक्तं दधाति। अथो अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमाप्त्व रुन्धे। वेदिर्देवेभ्यो निलायत। तां वेदेनान्वविन्दन्। वेदेन वेदिं विविदुः पृथिवीम्। सा पप्रथे पृथिवी पार्थिवानि। गर्भं बिभर्ति भुवनेष्वन्तः। ततो यज्ञो जायते विश्वदानिरिति पुरस्तात्स्तम्बयजुषो वेदेन वेदिꣳ सम्मार्ष्ट्यनुवित्त्यै॥६९॥

अथो यद्वेदश्च वेदिश्च भवतः। मिथुनत्वाय प्रजात्यै। प्रजापतेर्वा एतानि श्मश्रूणि। यद्वेदः। पत्निया

उपस्थ आस्यति। मिथुनमेव करोति। विन्दते प्रजाम्। वेदꣳ होताऽऽहवनीयात्स्तृणन्नेति। यज्ञमेव तत्सन्तनोत्योत्तरस्मादर्धमासात्। तꣳ सन्ततमुत्तरेऽर्धमास आलभते॥ ७०॥

तङ्काले काल आगते यजते। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। स त्वा अध्वर्युः स्यात्। यो यतो यज्ञं प्रयुङ्क्ते। तदेनं प्रतिष्ठापयतीति। वाताद्वा अध्वर्युर्यज्ञं प्रयुङ्क्ते। देवा गातुविदो गातुं वित्वा गातुमितेत्याह। यत एव यज्ञं प्रयुङ्क्ते। तदेनं प्रतिष्ठापयति। प्रति तिष्ठति प्रजया पशुभिर्यजमानः॥ ७१॥

तिष्ठतीमे लोका गमयति द्यौर्वृष्टिमेवावरुन्धे पर्यधत्था इत्याह समिष्ट्यै भागधेयन्धत्तमित्याह वा इध्मसं वृश्चनान्यनुवित्त्यै लभते यजमानः॥ [९]

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरति। आ देवताभ्यो वृश्च्यते। पापीयान्भवति। यो यथादेवतम्। न देवताभ्य आवृश्च्यते। वसीयान्भवति। वारुणो वै पाशः। इमं विष्यामि वरुणस्य पाशमित्याह। वरुणपाशादेवैनां मुञ्चति। सवितृप्रसूतो यथादेवतम्॥ ७२॥

न दे॒वता॑भ्य॒ आवृ॑श्च्यते। वसी॑यान्भवति। धा॒तुश्च॒ योनौ॑ सुकृ॒तस्य॑ लो॒क इत्या॑ह। अ॒ग्निर्वै धा॒ता। पुण्य॒ङ्कर्म॑ सुकृ॒तस्य॑ लो॒कः। अ॒ग्निरे॒वैना॑ं धा॒ता। पुण्ये॒ कर्म॑णि सुकृ॒तस्य॑ लो॒के द॑धाति। स्यो॒नं मे॑ स॒ह पत्या॑ करो॒मीत्या॑ह। आ॒त्मन॑श्च॒ यज॑मानस्य॒ चाना॑त्यै स॒न्त्वाय॑। समायु॑षा॒ सं प्र॒जयेत्या॑ह॥ ७३॥

आ॒शिष॑मे॒वैतामा शा॑स्ते पूर्णपा॒त्रे। अ॒न्त॒तो॑ऽनु॒ष्टुभा॑। चतु॑ष्प॒द्वा ए॒तच्छन्दः॒ प्रति॑ष्ठितं॒ पत्नि॑यै पूर्णपा॒त्रे भ॑वति। अ॒स्मिँल्लो॒के प्रति॑तिष्ठा॒नीति॑। अ॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्रति॑तिष्ठति। अथो॒ वाग्वा अ॑नु॒ष्टुक्। वाङ्मि॑थु॒नम्। आपो॒ रेतः॑ प्र॒जन॑नम्। ए॒तस्मा॒द्वै मि॑थु॒नाद्वि॒द्योत॑मानः स्त॒नय॑न्वर्षति। रेतः॑ सि॒ञ्चन्॥ ७४॥

प्र॒जाः प्र॑ज॒नयन्॑। यद्वै य॒ज्ञस्य॒ ब्रह्म॑णा यु॒ज्यते॑। ब्रह्म॑णा॒ वै तस्य॑ विमो॒कः। अ॒द्भिः शान्तिः॑। विमु॑क्तं॒ वा ए॒तर्हि॒ योक्रं॒ ब्रह्म॑णा। आ॒दायै॑न॒त्पत्नी॑ स॒हाप उप॑गृह्णीते॒ शान्त्यै॑। अ॒ञ्ज॒लौ पू॑र्णपा॒त्रमा न॑यति। रेत॑ ए॒वास्या॑ं प्र॒जान्द॑धाति।

प्र॒जया॒ हि म॑नु॒ष्यः॑ पू॒र्णः। मुख॒ं वि मृ॑ष्टे। अ॒व॒भृ॒थस्यै॒व रू॒पं कृ॒त्वोत्ति॑ष्ठति॥ ७५॥

स॒वि॒तृप्र॑सूतो यथादेव॒तं प्र॒जयेत्या॑ह सि॒श्चन्मृ॑ष्ट॒ एक॑ं च॥ [१०]

प॒रि॒वे॒षो वा ए॒ष वन॒स्पती॑नाम्। यदु॑पवे॒षः। य ए॒वं वेद॑। वि॒न्दते॑ परिवे॒ष्टारम्॑। तमु॑त्क॒रे। यन्दे॒वा म॑नु॒ष्ये॑षु। उ॒प॒वे॒षमधा॑रयन्। ये अ॒स्मदप॑ चेतसः। तान॒स्मभ्य॑मि॒हा कु॑रु। उप॑वे॒षोप॑ विड्ढि नः॥ ७६॥

प्र॒जां पुष्टि॒मथो॒ धनम्॑। द्वि॒पदो॑ न॒श्चतु॑ष्पदः। ध्रुवानन॑पगान्कु॒र्विति॑ पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यञ्च॒मुप॑ गूहति। तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यञ्चः॑ शू॒द्रा अव॑स्यन्ति। स्थ॒वि॒म॒त उप॑गूहति। अप्र॑तिवादिन ए॒वैना॑न्कुरुते। धृष्टि॒र्वा उ॑पवे॒षः। शु॒चर्तो वज्रो॒ ब्रह्म॑णा॒ स ँ शि॑तः। योप॑वे॒षे शुक्। साऽमुमृ॑च्छतु॒ यं द्वि॒ष्म इति॑॥ ७७॥

अथा॑स्मै नाम॒ गृह्य॒ प्रह॑रति। निर॒मुन्नु॑द॒ ओक॑सः। स॒पत्नो॒ यः पृ॑त॒न्यति॑। नि॒र्बा॒ध्ये॑न ह॒विषा॑। इन्द्र॑ एणं॒ परा॑शरीत्। इ॒हि ति॒स्रः प॑रा॒वतः॑। इ॒हि पञ्च॒ जना॒ ँ अति॑। इ॒हि ति॒स्रोऽति॑

रोचनायावत्। सूर्यो असद्दिवि। परमान्त्वा परावतम्॥७८॥ इन्द्रो नयतु वृत्रहा। यतो न पुनरायसि। शश्वतीभ्यः समाभ्य इति। त्रिवृद्वा एष वज्रो ब्रह्मणा सꣳशितः। शुचैवैनं विध्वा। एभ्यो लोकेभ्यो निर्णुद्य। वज्रेण ब्रह्मणा स्तृणुते। हतोऽसाववधिष्मामुमित्याह स्तृत्यै। यं द्विष्यात्तन्ध्यायेत्। शुचैवैनमर्पयति॥७९॥

प्रत्युष्टं दिवः शिल्पमयज्ञो घृतं च देवासुराः स एतमिन्द्र आपो देवीरग्निना धिष्णिया अथ स्रुचौ यो वा अयथादेवतं परिवेषो वा एकादश॥११॥

प्रत्युष्टमयज्ञ एषा हि विश्वेषान्देवानामूर्जा पृथिवीमथो रक्षसान्तां प्रजातिं द्वाभ्यां तं कालेकाले नवसप्ततिः॥७९॥

प्रत्युष्टमर्पयति॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे तृतीयाष्टके तृतीयः प्रपाठकः समाप्तः॥

This PDF was downloaded from http://stotrasamhita.github.io.

GitHub: http://stotrasamhita.github.io | http://github.com/stotrasamhita
Credits: http://stotrasamhita.github.io/about/